

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
ПАТРІОТИЗМУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У РІЗНИХ ФОРМАХ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Володимир Микитчик

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Анотація:

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних процесів останніх років у системі освіти України, а також збройної агресії Росії проти України актуалізується питання національно-патріотичного виховання сучасної молоді. **Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Ключовими питаннями у сучасних умовах модернізації освітньої галузі є підвищення якості підготовки покоління, що зростає. Стосовно організаційно-педагогічних умов формування патріотизму наявні поодинокі роботи. Враховуючи відсутність наукових досліджень з означеного питання актуальною є проблема визначення та теоретичного обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. **Мета дослідження** полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. **Матеріал і методи дослідження.** Дослідження проводились протягом 2023 року. У роботі застосовувались наступні методи дослідження: аналіз наукової літератури, педагогічний експеримент. **Результати досліджень.** Визначені нами організаційно-педагогічні умови організаційно-педагогічних умов формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, до яких ми відносимо організаційні, соціально-педагогічні, діагностичні, програмно-методичні та контрольні являють собою значущі обставини, які зумовлюють набуття молодшими школярами громадянських та соціальних компетентностей. Очевидно, що перераховані і обґрунтовані умови формування утворюють системну єдність. Реалізація цілісного комплексу цих умов базується на переосмисленні стрижневих напрямків організації патріотичного виховання у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Ключові слова:

молодший шкільний вік, компетентності, фізичне виховання, умови, критерії.

**Organizational and Pedagogical Conditions
for the Formation of Patriotism in Younger Schoolchildren
in Various Forms of Physical Education.**

Volodymyr Mykytchuk

Formulation of the problem. In the conditions of the transformational processes of recent years in the education system of Ukraine, as well as the armed aggression of Russia against Ukraine, the issue of national-patriotic education of modern youth is becoming relevant. **Analysis of recent research and publications.** The key issues in modern conditions of modernization of the educational sector are the improvement of the quality of training of the growing generation. In relation to the organizational and pedagogical conditions for the formation of patriotism, individual works have been invented. Given the lack of scientific research on this issue, the problem of defining and theoretically substantiating the organizational and pedagogical conditions for the formation of patriotism in children of primary school age in various forms of physical education is relevant. **The purpose** of the study is to determine and theoretically substantiate the organizational and pedagogical conditions for the formation of patriotism in children of primary school age in various forms of physical education. **Research material and methods.** Research was conducted during 2023. The following research methods were used in the work: analysis of scientific literature, pedagogical experiment. **Research results.** The organizational and pedagogical conditions of the organizational and pedagogical conditions of the formation of patriotism in children of primary school age in various forms of physical education, to which we include organizational, socio-pedagogical, diagnostic, programmatic and control, are significant circumstances that determine the acquisition by younger schoolchildren. civic and social competences. It is obvious that the listed and substantiated formation conditions form a systemic unity. The implementation of a complete complex of these conditions is based on rethinking the core directions of the organization of patriotic education of children of primary school age in various forms of physical education.

primary school age, competences, physical education, conditions, criteria.

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних процесів останніх років у системі освіти України, а також збройної агресії Росії проти України актуалізується питання національно-патріотичного виховання сучасної молоді.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На думку Н.С. Сороколів [9, 16] ключовими питаннями у сучасних умовах модернізації освітньої галузі є підвищення якості підготовки покоління, що зростає. У цьому аспекті компетентнісний підхід, запроваджений у «Новій українській школі», який базується на оволодінні компетентностями та формуванні інтелектуальної креативної особистості є пріоритетним напрямом. Згідно Закону України «Про освіту» серед компетентностей окремо виділяються громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав

людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей [3].

Питання патріотичного виховання у здобувачів освіти є актуальною проблемою, якою займались Н.С. Сороколіт [10, 14], Є.Ю. Захарова [4], О.А. Кучер [5], Н.В. Москаленко, Н.С. Сороколіт, І.Х. Турчик [7] та інші. Значний інтерес у науковців викликало поєднання патріотичного та фізичного виховання молоді. Найбільша увага була зосереджена на питаннях військово-патріотичного виховання засобами військового хортингу. Ці аспекти докладно розриті у роботах Б. Шаповалова [11], О. Шило, І. Майбороди [12], К. Prontenko зі співавторами [14], З.М. Діхтяренко, О.І. Остапенка, М.Д. Зубалія, В.С. Шевчука [1], Е.А. Єрьоменко [2], І. Malynskiy зі співавторами [13] та інших. У той же час виявлено обмаль робіт з питань формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Стосовно організаційно-педагогічних умов формування патріотизму знайдено поодинокі роботи. Так, зокрема проблема організаційно-педагогічних умов залучення учнівської молоді до патріотичної діяльності (на прикладі військового ліцею) розкрита у дослідженні С.М. Мотики [8]. Враховуючи відсутність наукових досліджень з означеного питання актуальною є проблема визначення та теоретичного обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування патріотизму дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Мета дослідження полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводились протягом 2023 року. У роботі застосовувались наступні методи дослідження: аналіз наукової літератури, педагогічний експеримент.

Результати досліджень. У процесі визначення та обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання ми спиралися на вимоги, що пред'являються сучасним суспільством до проблем формування громадянських та соціальних компетентностей (зокрема патріотизму) у дітей молодшого шкільного віку; загальні підходи до організації патріотичного виховання у молодших школярів в різних формах фізичного виховання; зміст процесу формування громадянських та соціальних компетентностей у дітей як складової загального компетентнісного підходу у «Новій українській школі».

За результатами дослідження було визначено організаційно-педагогічні умови, за яких формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання має відбуватися найбільш ефективно. Такими умовами виступили:

– **організаційні**, які передбачали:

✓ ретельне вивчення нормативно-правової бази з питань формування патріотизму: Закону України «Про освіту», Закону України «Про повну загальну середню освіту», державного стандарту «Нової української школи», «Типових освітніх програм», розроблених під керівництвом О.Я. Савченко та Р.Б. Шияна (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22), особливостей компетентнісного підходу на уроках фізичної культури у «Новій українській школі», наукових наробок провідних науковців тощо;

✓ реалізацію компетентнісного підходу (формування уміння співпрацювати з іншими, ухвалювати спільні рішення, виявляти солідарність, нівелювати конфлікти, організовувати гру, дотримуватись здорового способу життя тощо);

IV. Науковий напрям

✓ наявність навчальних планів, їх змістовне та якісне наповнення, яке відповідає наявному Стандарту та містить широкий вибір видів рухової активності, методів та підходів до навчання;

✓ аналіз матеріально-технічної бази та можливостей впровадження (наявність умов для запровадження синхронної, асинхронної та змішаної форми навчального процесу та безпосереднього впровадження інноваційної педагогічної технології формування патріотизму, інвентарю та/або обладнання, додаткових засобів, які можна застосовувати у різних формах фізичного виховання, згоди батьків на участь їх та їх дітей у дослідженнях, отримання дозволу від керівництва на впровадження інноваційної педагогічної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання та довідки від лікаря, у якій зазначено на відсутності протипоказань до занять фізичною культурою та є дозвіл лікаря);

✓ наявність спортивного інвентарю та обладнання належного рівня;

✓ аналіз кадрового забезпечення (наявність кваліфікованого патріотично налаштованого професійно компетентного вчителя фізичної культури, для якого патріотизм – це стан небайдужості до долі українського народу, вчителя-емпата, який здатен відчувати біль і радість від подій в Україні, який володіє необхідними знаннями та навичками з організації та проведення різних форм фізичного виховання як в синхронній, асинхронній та змішаній форми навчального процесу, а також навичками роботи з допоміжними засобами, зокрема системою відео конференцій Zoom або іншої навчальної платформи, яка застосовується у закладі загальної середньої освіти);

✓ переважне використання ігрового методу в організації навчальної діяльності;

– **соціально-педагогічні**, які включали:

✓ особистісно-орієнтовану взаємодію учнів та вчителя;

✓ створення такого освітнього середовища у класі, яке здатне ефективно впливати на пізнавальний, емоційно-ціннісний та естетичний розвиток молодшого школяра;

✓ цілісний підхід до розвитку учнів (тілесний та соціально-духовний розвиток, розвиток розумових здібностей);

✓ урахування інтересів молодших школярів при плануванні занять фізичною культурою та забезпечення їх участі у різних формах фізичного виховання (урочних та позаурочних);

✓ формування мотивації та усвідомленого ставлення до занять різними формами фізичного виховання через появу пізнавального інтересу до них;

✓ створення системи залучення учнів до занять різними формами фізичного виховання (особливу увагу в процесі занять доцільно приділяти реалізації громадянської та соціальної компетентності, а саме ідеям демократії, справедливості, рівності, добробуту, здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність у житті класу і школи, повагу до прав інших осіб тощо);

✓ формування позитивного ставлення до занять різними формами фізичного виховання шляхом виховання механізмів самореалізації у суспільстві, запровадження інноваційних форм та засобів фізичного виховання, які сприяють формуванню почуття поваги до інших, до толерантності, уміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях;

✓ формуванню теоретичних знань та настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя (дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя);

✓ формування та розвиток стійкої мотивації дітей до занять різними формами фізичного виховання;

– **діагностичні** – визначення вихідного рівня фізичного стану (антропометричних показників, показників функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем, рівня фізичної підготовленості) та рівня національної самосвідомості у дітей молодшого шкільного віку,

– **програмово-методичні** (наукове обґрунтування інноваційної педагогічної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання);

– **контрольні** – оцінка ефективності інноваційної педагогічної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Певна увага приділялась також визначенню критеріїв формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. Вважалось, що показниками **когнітивного критерію** є:

– усвідомлення цінності поняття «патріотичне виховання» як складника життєдіяльності;

– розуміння молодшим школярем змісту історії і традицій козацтва, рідної місцевості, історії України, школи, родини, ролі військових у відстоюванні ідеалів державності та свободи України;

– обізнаність дітей із формами військово-патріотичної роботи (туристські походи, змагання з військово-прикладних видів спорту тощо).

Показниками **емоційно-ціннісного критерію** були:

– стійкий інтерес до традицій та історії козацтва, рідної місцевості, школи, України;

– позитивне ставлення до різних форм фізичного виховання патріотичного спрямування (застосування на уроках фізичної культури засобів патріотичного спрямування, рухових перерв, годин здоров'я, спортивних годин у групах продовженого дня, туристичних походів, флешмобів, челенджів, квестів, ранкової гігієнічної гімнастики, гімнастики до занять, фізкульт-хвилинок та пауз, гімнастики перед сном);

– прагнення до самовдосконалення у процесі патріотичного виховання.

Показниками **діяльнісно-практичного критерію** визначено:

– активність у проведенні пошукової роботи з питань вивчення історії козацтва, історії і традицій рідної школи, місцевості, історії України;

– поважне ставлення до національних символів України, людей похилого віку, учасників бойових дій;

– активність у проведенні занять різними формами фізичного виховання.

Дискусія. У результаті наших досліджень підтверджено, що нині зростає інтерес до концепції «компетентнісного навчання» в різних сферах освіти, професійної підготовки та професійного розвитку [14].

Вважалось, що реалізація наведених вище організаційно-педагогічних умов впровадження інноваційної педагогічної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання здатна сформувати у молодшого школяра розуміння ролі фізичної культури і спорту в дотриманні прав людини та утвердження демократичних цінностей, а також свідомого ставлення до як до власного здоров'я, так і здоров'я інших, розуміння зв'язку між руховою активністю та здоров'ям [6].

Таким чином вперше теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, які містять наступні блоки:

організаційний, соціально-педагогічний, діагностичний, програмно-методичний та контрольний; визначено критерії (когнітивний, емоційно-ціннісний, мотиваційний та діяльно-практичний) формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Набули подальшого розвитку знання щодо формування громадянських та соціальних компетентностей у молодших школярів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визначені нами організаційно-педагогічні умови організаційно-педагогічних умов формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, до яких ми відносимо організаційні, соціально-педагогічні, діагностичні, програмно-методичні та контрольні являють собою значущі обставини, які зумовлюють набуття молодшими школярами громадянських та соціальних компетентностей. Очевидно, що перераховані і обґрунтовані умови формування утворюють системну єдність. Реалізація цілісного комплексу цих умов базується на переосмисленні стрижневих напрямків організації патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Список літературних джерел

1. Діхтяренко З.М., Остапенко О.І., Зубалій М.Д., Шевчук В.С. Формування в учнівської та студентської молоді здорового способу життя в процесі військово-патріотичного виховання засобами бойового хортингу, Фізичне виховання в рідній школі, 2021. № 2. С. 29-32 URL: https://combat-horting.org.ua/sites/default/files/dikhtiarenko_1.pdf
2. Єрмоєнко Е.А. Комплексне використання потенціалу бойового хортингу для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії. Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі : зб. тез IV наук.-практ. Інтернет-конфе. (25-31 травня 2020 р., м. Ірпінь). м. Хмельницький / Мін-во фінансів України, Ун-т ДФС України [таін.]. Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи, 2020. С.18–23
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 12.11.2022)
4. Захарова Є.Ю. Громадянське виховання старшокласників у США (друга половина ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2014. 20 с.
5. Кучер О.А. Формування громадянської компетентності учнів профільних класів засобами варіативних суспільствознавчих предметів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02; НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ, 2014. 20 с.
6. Москаленко Н.В. Фізичне виховання молодших школярів : [монографія]. 3-є вид., перероб. та допов. Дніпропетровськ: Інновація, 2014. 375 с.
7. Москаленко Н.В., Сороколіт Н.С., Турчик І.Х. Ключові компетентності у фізичному вихованні школярів в рамках реформи «Нова українська школа». Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. Київ, 2019. Вип. 5 (113). С. 223-228.
8. Мотика С.М. Виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07; Інститут проблем виховання. Київ, 2019.

References

1. Dikhtyarenko Z.M., Ostapenko O.I., Zubalii M.D., Shevchuk V.S. (2021) Formation of a healthy lifestyle in pupils and students youth in the process of military-patriotic education by means of combat horting, Physical education in native school.
2. Eremenko E.A. (2020) Integrated use of the potential of combat horting to ensure the national security of Ukraine in the face of external aggression. Actual Problems of Ensuring National Security and Simplification of International Trade Procedures. Theses IV Science-Practice. Internet Conference.
3. Law of Ukraine "On Education". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (accessed 12.11.2022)
4. Zakharova E.Y. (2014) Civic education of high school students in the United States (the second half of the XX century). Dis. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.01. Kirovohr. State. ped. University of them. V. Vynnychenko. Kirovohrad.
5. Kucher O.A. (2014) Formation of civil competence of students of profile classes by means of variable social science subjects. Dis. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.02; National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Pedagogy. Kyiv.
6. Moskalenko N.V. (2014) Physical education of junior schoolchildren: [monograph]. 3rd ed., revised. and additional. Dnipropetrovsk: Innovation, 2014.
7. Moskalenko N.V., Sorokolit N.S., Turchik I.Kh. (2019) Key competences in physical education of schoolchildren within the framework of the "New Ukrainian School" reform. Scientific Journal of NPU. M. P. Drahomanov. Series 15, Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture (Physical Culture and Sport). Sciences. etc. Kyiv.
8. Motyka S.M. (2019) Upbringing of Patriotism of Student Youth in the Conditions of Military

20 с. <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/Avtoreferat-Motyka-S.M..pdf>

9. Сороколіт Н.С. Компетентнісний підхід у фізичному вихованні. The XIV International Science Conference «Current issues of science and education», 2021. С. 146–152.

10. Сороколіт Н.С. Теоретико-методологічні підходи до трансформації фізичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти: дис... доктора наук з фізичного виховання та спорту: 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Львів, 2023. 553 с.

11. Шаповалов Б. Підготовка старшокласників до дій в екстремальних ситуаціях у процесі військово-патріотичного виховання (на прикладі хортингу). Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. К : Паливода А. В., 2014. Вип. 2. С. 63–69.

12. Шило О., Майборода І. Військово-патріотичне виховання молоді та військовослужбовців Збройних Сил України засобами військового хортингу. Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. Київ: Паливода А. В., 2015. Вип. 4. С. 58–64.

13. Malynskiy I., Boyko V., Dovgan N., Dikhtiarenko Z., Yeromenko E., Fedorchenko T., Lytvynenko A., Khatko A., Pustoliakova L., Ostapenko O., Zubalii M., Khimich V., Koval A., Zhivolovich S., Korobchenko A., Ostapchuk L. Problems and prospects of physical culture and sports development and healthy lifestyle formation of different population groups. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole; pp. 286, illus., tabs., bibls. Part 5. Horting as a Means of Physical Education for Pupils and Students. 2020. pp. 226–273. URL: http://pedagogika.wszia.opole.pl/ebook/2_2020.pdf

14. Prontenko K., Grihan G., Okhrimenko I., Bondarenko V., Bezpaliy S., Dikhtiarenko Z., Yeromenko E., Bulgakov O., Bloshchynskiy I., Dzenzeliuk D. Academic performance and mental capacity of cadets engaged in sports during studies. Revista Dilemas Contemporaneos: Educacion, Politica y Valores. Aco: VII, Numero: Ediciyn Especial, Articulo no.: 23, Periodo: Octubre, 2019.

15. Sorokolit N, Lukjanchenko M, Turchyk I, Chopyk R. New Ukarinian School Educational Reforms and Professional Mastership of the Physical Education Teacher. In: Society. Integration. Education: proceedings of the International Scientific Conference. Rēzekne; 2021;4, p. 179–89. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol4.6138>

16. Sorokolit N. Reform of Physical Education in Ukraine at the Present State. In: 6 th international conference on science, culture and sport. Ankara; 2018, p. 131.

17. Westera W. Competence in education. Curriculum Studies. 2001;33;1:75–88.

Lyceum. Dis. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.07; Institute of Problems of Education. Kyiv.

9. Sorokolit N.S. (2021) Kompetentnisnyi podkhod u fizychnomu upravleniya [Competence approach in physical education]. The XIV International Science Conference «Current issues of science and education».

10. Sorokolit N.S. (2023) Theoretical and methodological approaches to the transformation of physical education of students in institutions of general secondary education: Diss.... Doctor of Science in Physical Education and Sports: 24.00.02 – Physical Education, Physical Education of Different Population Groups. Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture, Lviv.

11. Shapovalov B. (2014) Preparation of high school students for actions in extreme situations in the process of military-patriotic education (on the example of horting). Theory and Methods of Horting. Sciences. Works / [Ed. Council: Bekh I. D. (Chairman) et al.]. Kyiv.

12. Shylo O., Mayboroda I. (2015) Military-patriotic education of youth and military personnel of the Armed Forces of Ukraine by means of military horting. Theory and methods of horting

13. Malynskiy I., Boyko V., Dovgan N., Dikhtiarenko Z., Yeromenko E., Fedorchenko T. ... Ostapchuk L. (2020) Problems and prospects of physical culture and sports development and healthy lifestyle formation of different population groups. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole. URL: http://pedagogika.wszia.opole.pl/ebook/2_2020.pdf

14. Prontenko K., Grihan G., Okhrimenko I., Bondarenko V., Bezpaliy S., Dikhtiarenko Z. ... Dzenzeliuk D. (2019) Academic performance and mental capacity of cadets engaged in sports during studies. Revista Dilemas Contemporaneos: Educacion, Politica y Valores. Aco: VII, Numero: Ediciyn Especial, Articulo no.: 23, Periodo: Octubre.

15. Sorokolit N, Lukjanchenko M, Turchyk I, Chopyk R. (2021) New Ukarinian School Educational Reforms and Professional Mastership of the Physical Education Teacher. In: Society. Integration. Education: proceedings of the International Scientific Conference. Rēzekne. <https://doi.org/10.17770/sie2021vol4.6138>

16. Sorokolit N. (2018) Reform of Physical Education in Ukraine at the Present State. In: 6 th international conference on science, culture and sport. Ankara.

17. Westera W. (2001) Competence in education. Curriculum Studies.

DOI: [https://doi.org/10.31652/2071-5285-2023-16\(35\)-188-193](https://doi.org/10.31652/2071-5285-2023-16(35)-188-193)

Відомості про авторів:

Микитчик В. С.; orcid.org/0009-0001-5451-5101; molga.0604@gmail.com; Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, вул. Набережна Перемоги, 10, Дніпро, 49094, Україна.